

FERRAN AGULLÓ PADRI DE LA COSTA BRANA

REV. E. CORRAL I COLL DEL RAM

(Continuació)

Però l'afecció d'Agulló per al teatre no acabava pas amb les seves actuacions a l'escenari del Casino, algun bolo escadusser com a actor i la seva assistència, quan la butxaca li ho permetia, a les estrenes més sonades dels professionals. També col·laborà en traduccions. I, tal com

l'avisat lector ja maliciava –no podia fallar– també escrigué per al teatre. I estrenà!

Publicà –que se sàpiga– i estrenà dues obres, que Albert Manent qualifica com a “poc importants” (G.E.C.) i que porten per títol, respectivament, “Lo Sometent de Girona” i “La Farola”.

IV

“QUATRE GATS QUE SÓN PERTOT...”

Ferran Agulló era, fou sempre, home de nombroses amistats. Cal suposar que gràcies a això li fou relativament fàcil d'estrenar, ja que dintre el ram del teatre comptava igualment amb molts i bons amics. Això el salvà de, com ocorre a tants i tants il·lusionats autors teatrals, quedar inèdit eternament.

Agulló, doncs, estrenà i demés, amb tots els requisits que assenyalen els cànons sobre aquesta matèria tan delicada i repelosa ensems, que és el teatre.

La primera de les estrenes, “Lo Sometent de Girona”, va tenir lloc la nit del 9 de gener del 1895 al desaparegut Teatre Novetats del carrer de Casp (més tard fou destruït per un incendi). L'empresari era el jove Joan Elias (que ho era també del Tivoli) i ambdós estaven emplaçats gairebé l'un davant de l'altre. Amb el mateix emplaçament del Novetats i amb el mateix nom, avui hi ha un ampli i modern cinema.

Realment, l'“obreta” sembla una mena d'englantina en prosa, escrita **ex professo** per a ésser representada en un centre, catòlic o no, de barriada i en diumenge a la tarda. Cal suposar, doncs, que no aportarà major glòria al seu autor. Recordem, però, que “Lo Sometent de Girona” va ser escrit, atenent les inevitables dificultats d'estrenar, ni que es tractés de Ferran Agulló, alguns anys abans del 1895. La Renaixença anava embadalida i la ruada teatral s'ho enduia tot...

En aquelles calendes la flor i nata de la intel·lectualitat catalana s'havia abocat als Jocs Florals –que era el que es portava– i els intel·lectuals tractaven preferentment els temes històric-patriòtics. La preponderància del gènere teatral, però –poc o gens floreasc formalment–, era tan acusada, que fins i tot des de les pàgines d'un setmanari amb un títol tan explícit com “Lo Teatro Català” (6 de gener del 1894) i que porta un subtítol de capçalera que diu “**Periodic setmanal independent de literatura, notícies y anuncis, destinat principalment a fomentar lo progrés del teatro de Catalunya**”, un comentarista, de nom Joan Perelló i Ortega podia escriure, en un article titulat “Los Jochs Florals y la gramàtica”, i que és com una mescla de reny, crit d'alarma i consell paternal, així que segueix:

“...Si en los Jochs Florals s'hagués atès sempre a'l jutjar lo mérit de las composicions, lo que en ellas pertanyia a la part gramatical, és ben segur que'l títol de Mestre en Gay saber donaria més representació literaria a alguns de'ls que l'ostentan y es evident que tindriam ja fixas y positivas reglas en la ortografía, que haurian de donar un pás gegantesch pe'l millorament de la escriptura catalana”.

Les humils “Seccions Teatrals” que avui podem trobar mig perdudes entre les darreres planes de qualsevol periòdic, camuflades entre anuncis (i a vegades tota la secció, inclosa la crítica, no és altra cosa que un vergonyant anunci), en 1894 constituïen el tot, la primera raó de ser d'una publicació com “Lo Teatro Català” que deixava en un pla discretíssim, la literatura clàssica, les finances, la política.

“Lo Sometent de Girona”, quadret dramàtic en un acte, és un fidel reflex, com ja hem dit, de la febre renaixentista. Ferran Agulló desempolssa un de tants episodis succeït en qualsevol poblet gironí durant l'ocupació de l'exèrcit napoleònic i, com han fet tots els literats de literatures aixafades, quan han volgut redreçar-les, ell també, Agulló, aporta el seu gra d'arena per al redreçament de la nostra pobra literatura colltorçada, tractant temes històrics o, millor, encara, legendaris.

En el transcurs d'un irat parlament, el capità francès de “Lo Sometent de Girona”, clama, pres d'astorada indignació:

“–Ja els acabarem aquests sometents que ni dormir ens deixen! Valia més lluitar amb tota l'Europa, que amb els defensors i el sometent de Girona! Quatre gats que són pertot, que maten pertot i que no se'ls veu enlloc...”

Enric Borràs, que sentia –i va sentir tota la vida– un gran efecte per Agulló i el seu record, representat en aquesta obra el paper de l'avi. I dos altres Enrics de prestigi, Enric Giménez i Enric Guitart, s'encarregaren així mateix de representar altres tants personatges.

No sabem quants dies estigué l'obra en cartell, però sabem que durant més de quatre anys fou abastament representada pels elencs d'aficionats de Barcelona i, més encara, pels aficionats de pobles, ciutats i viles de tot Catalunya. I així fou acomplida, amb escreix i tot, la finalitat amb la que sens dubte fou escrita. Una finalitat a ben segur més seriosa –i no diem pas “més necessària”, però– que la d'aquelles obretes destinades, a tot estirar, a fer passar l'estona, tipus “A ca l'apotecari” de la sèrie d'Asmarats, o tipus “La botifarra de la llibertat”, de la sèrie pitarresca.

En teatre, com en cadascuna de les modalitats literàries, cada faceta ha vingut a casa nostra justament quan havia de venir i, indefectiblement, s'ha desfasat arribada l'hora. I tant com és inevitable que els autors i els espectadors actuals somriguin mofetes davant aquestes obres escrites fa seixanta anys, ho serà que els autors i els espectadors que d'aquí a seixanta anys tinguin la sort de viure, es mofin, potser més descaradament que no ho fem nosaltres, dels autors d'avui.

Haurien de passar trenta anys, en el transcurs dels quals el nostre

V

PER SEGONA VEGADA

En el transcurs de la seva vida, mai per mai Agulló no desmentí el seu entusiasme per les coses de la mar –i, per tal com n'és adonada, la costa.

Si “La farola”, la seva segona –i darrera, que sapiguem– obra donada al teatre després d'un parèntesi de trenta anys i que ell, amb aquell seu prurit de posar noms escaients a les coses, anomena “episodi dramàtic en dos actes i en vers”, pertany al gènere teatral, es deu, simplement, a l'afany tant agullonià de gustar-ho tot. Però el cert és que, amb teló per davant o sense, “La farola” no deixa de ser un més d'entre els seus poemes en vers o en prosa, dedicat –no faltaria, sinó!– a la mar i als homes de la mar.

En “La farola”, doncs, essent com és un poema per a representar en escena, juguen un paper molt important l'argument i la fusteria. I donat que no és cap secret que Agulló era, com autor, un novell, no té res d'estrany que fallés, com diria Espriu, la cuina –o l'ofici, com dirien d'altres.

El crític de “La Publicitat” (10-3-25), que signa amb una S, diu, recolzant aquesta nostra opinió: “Aquest acte final, potser per ser dut massa de pressa o massa sobriament, no fa tota la impressió que hauria de fer”. I Prudenci Bertrana, en funcions de crític i des de les pàgines de “La Veu de Catalunya” (la mateixa data) reafirmant el mateix punt de vista, diu: “...la frescor de l'acte primer i començaments del segon, no dona temps a l'emoció”.

“La farola” va ser estrenada la nit del dissabte 7 de març del 1925 al Teatre Català (Romea). Diguem també, de passada, que com a complement de programa hom donava “La senyora Marieta” d'Ignasi Iglésias.

En el repartiment intervingueren artistes de tanta anomenada i de tan grat record, per als bons afeccionats, com Maria Morera i Maria Vila, amb Pius Daví, Enric Lluelles, Joaquim Montero (del qual deia Bertrana en la ja citada crítica de l'estrena, que “**feu un vell pescador divertit i xerraire, que semblava acabat d'arribar de Blanes**”), i Avel·lí Galceran, aquell popular “Nandu” de la revista “Que és gran, Barcelonà”, el qual morí el 1954, treballant casualment en el mateix teatre Romea... d'acomodador.

Quant a la interpretació, tot i els noms apuntats, ens trobem que, mentre Bertrana afirma que “es notava molt la falta d'assaigs”, el senyor que firma S, des de “La Publicitat” assegura: “**La interpretació excel·lent per part de tota la companyia**”. Oi més, mentre “La Veu”, l'endemà de l'estrena i com a notícia de darrera hora diu que “**a la representació assistí una nombrosa i triada concurrència**”, el senyor de la S des de “La Publi” ens fa saber que “**el teatre estava completament ple**”. Nosaltres no podem aclarir aquests petits detalls, sentint-ho molt, perquè no hi vam assistir...

I anem a l'argument. El primer acte transcorre en una taverna del poble. I com a personatges, la vídua del cafeter, uns músics, un vell pescador... Per ells ens assabentem que en Rafel va deixar la promesa, que es

Agulló riuria i ploraria i provaria sort a les Amèriques, abans no reincidís com autor teatral. En 1925, tal com demanava Joan Perelló des de les planes de “Lo Teatro Català”, la llengua catalana comptava amb unes regles ortogràfiques respectades. Agulló havia entrat en la maduresa quan va donar al teatre, com qui no fa la cosa, una obra dramàtica en dos actes. I en vers. Era l'hora alta del teatre en vers. I de la sarçuela.

diu Rosa, per tal com hagué d'anar, soldat al servei del rei, a matar tagals a Filipines. I que, un telegrama havent-lo donat per mort (afusellat), Rosa, tanmateix amb certa desgana, es va casar amb el torrer –que és, demés de torrer, usurer i mala persona. Però, ves per on, tot allò de l'afusellament havia estat un malentès i un bon dia en Rafel, ben viu i més enamorat que mai, torna al poble.

Tot aquest primer acte, assainetat àgil i desimbolt, pertany sens dubte a l'Agulló que tots coneixem. Vegeu què en diu Bertrana:

“Preferim l'Agulló del primer acte, dialogant amb el llenguatge dels nostres mariners i gent de la costa, que el poeta tràgic de la resta”, encara que (continua) “globalment està escrita amb dignitat i honradesa, qualitats que escassegen a l'hora actual entre la gent de teatre”.

Quant a “la resta”, doncs, o sigui la segona meitat del segon acte, continua:

“Resumint: l'obra d'en Ferran Agulló ens sembla un apreciable intent fet amb noblesa i bona fe; una mica antiquat de concepció i de procediment, però que, parlant amb franquesa, no aporta cap valor positiu al teatre ni modifica el prestigi que el bon periodista i el llorjat poeta té guanyat entre el públic i els homes de Lletres”. Paràgraf aquest que, per al lector poc o molt versat en aquesta mena de literatura –sobretot si crític i criticat pertanyent al mateix ram– equival a una eufemística rebentada.

Tampoc no sabríem dir fins a quin punt pot considerar-se elogiosa aquesta apreciació del propi Bertrana: “**El segon acte podria emparar-se amb moments de Guimerà...**”.

De primer caldria saber si es tracta, per part del crític, d'una referència al possible plagio o, en altre cas, a quins moments guimerians al·ludeix. En la seva crítica, potser l'única frase que podem considerar afirmativa sense ambigüetats sigui aquesta: “**Es feta (l'obra) amb una agilitat d'observació de sainer de primera categoria**”.

I tornem a l'argument. La tornada d'en Rafel fa provocat, com era de preveure, murmuracions en el poble, recel en el marit i en Rosa el remordiment. El segon acte transcorre a la farola. Rafel, assabentat de com han rotat les coses durant la seva forçada absència, es decideix a fer un vaitot. I un dia, arribada l'hora foscant, i mentre el marit fa de les seves, sigui a la taverna jugant les cartes, sigui amb els seus negocis d'usura, acut a la farola. Rosa el rebirà cor bategant i estemordida: entre dues forces tan contraposades, a vegades, com l'amor i el deure.

En l'entremig del sainer i la tragèdia, és en aquesta escena que, malgrat les indecisions que tota provatura comporta, resplendeix amb inusitada puixança el nostre Agulló poeta...

Rafel es planta davant de Rosa i, mentre al defora la tarda mor, li recita, a cau d'orella, l'apassionat cant d'amor i de dolor.

(Continuarà)